

היום נלמד בעזרת ה':

בבא בתרא דף יז

(בעמ' הקודם)

ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא אלו הן אברהם יצחק ויעקב: לגבי אברהם נאמר "וַיְהִי בֵּרַךְ אֶת אַבְרָהָם בְּכָל", לגבי יצחק נאמר "וְאָכַל מִכֶּל", לגבי יעקב נאמר "כִּי חֲנַנִּי אֱלֹהִים וְכִי יֵשׁ לִי כָל", כלומר שלא היה חסר להם שום טובה לפי הקב"ה הטעימן בעולם הזה מעין העולם הבא.

שלשה לא שלט בהן יצר הרע וכו': כיון שהטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, ובעולם הבא אין יצר הרע.

"וְלִבִּי חָלַל בְּקִרְבִּי": יצרי הרע מת בקרבי.

ואיך צעריה הוא דקא מדכר: ומי שסובר שרק באברהם יצחק ויעקב לא שלט יצר הרע יסביר את הפסוק הזה שזוד מזכיר את צערו ואומר שליבו מת בקרבו מרוב צרות.

תנו רבנן ששה לא שלט בהן מלאך המות: אלא מתו ב'מיתת נשיקה' על פי השכינה.

אברהם יצחק ויעקב דכתיב בהו בכל מכל כל: כלומר שלא חסרו שום כבוד, ומכך יש ללמוד שמתו מיתת נשיקה, שהרי משה ואהרן ומרים מתו מיתת נשיקה כמבואר להלן, ואם נאמר שאברהם יצחק ויעקב לא מתו מיתת נשיקה, נמצא שיש כבוד בעולם שלא התכבדו בו.

משה אהרן ומרים דכתיב בהו על פי ה': נאמר בתורה שהם מתו על פי ה' דהיינו במיתת נשיקה ולא ע"י מלאך המוות.

מרים נמי בנשיקה מתה דאתיא שם שם ממשה: לגבי משה נאמר "וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה" ולגבי מרים נאמר "וַיָּמָת שָׁם מְרִיָם", ולא נאמר בה "על פי ה'" לפי שגנאי לומר על אשה שמתה בנשיקה.

אברהם יצחק ויעקב (דנתיב-בהו-בכל-מכל-כל) משה אהרן ומרים (דנתיב-בהו-ע"פ-ה) כדאמרן: כפי שאמרנו שהם מתו ע"פ שכינה, ואין רימה ותולעה אצל מי שמת ע"י שכינה, כיון שהרימה באה מהטיפה המרה המטפטפת מסכיניו של מלאך המוות, וממנה מת מסריח וממנה פניו מוריקות.

"לְבַנְיָמוֹן אָמַר יְדִיד יְהוָה יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עִלְיוֹ": כלומר ישכון בנימין לבטח על סמיכות ידידות השכינה, ומיד לאחר מותו היתה השכינה חופפת עליו ומגינה עליו שלא תשלוט בו רימה ותולעה.

ואיך הוא רחמי הוא דקא בעי: מי שסובר שדוד אינו בכלל אלה שלא שלטה בהם רימה, מסביר את הפסוק שדוד ביקש רחמים שלא תשלוט בו הרימה, אבל אין מכאן ראייה שהתקבלה תפילתו.

ארבעה מתו בעטיו של נחש: כלומר שלא היו צריכים למות בכלל, אבל מתו כיון שנגזרה גזרה על כל צאצאיו של אדם הראשון למות בגלל שחטא בחטא עץ הדעת מחמת עצתו של הנחש.

ואלו הן, בנימין בן יעקב, ועמרם אבי משה, וישי אבי דוד, וכלאב בן דוד. וכולהו גמרא: את כל הנ"ל אנו יודעים שמתו בעטיו של נחש כי כך קיבלו החכמים מרבותיהם, חוץ מישי אביו של דוד שלומדים זאת מהפסוק "וְאֶת עֵמֶשָׂא שָׁם אֲבִישָׁלָם תַּחַת יוֹאֵב עַל הַצִּבָּא וְעֵמֶשָׂא בֶן אִישׁ וְשֵׁמוֹ יִתְרָא הַיִּשְׂרָאֵלִי אֲשֶׁר בָּא אֶל אֲבִיגַיִל בַּת נָחָשׁ אַחֹת צָרָה אִם יוֹאֵב", וכי אביגיל היתה הבת של נחש? והרי היא היתה הבת של ישי! שנאמר לגבי בניו של ישי "וְאֶחָיוֹתֵיהֶם צָרָה וְאֲבִיגַיִל" (= נמצא שאביגיל היתה אחות של בניו של ישי, כלומר בתו של ישי), אלא הכוונה שהיא היתה בתו של ישי שמת בעטיו של נחש.

 הדרן עלך השותפין

פרק שני. משנה: בור = עגול ופתוח. שיח = ארוך וצר ופתוח. מערה = מרובעת מקורה. נברכת כובסין: חפירה מרובעת בעומק אמה לפחות ומתכנסים בתוכה מי גשמים, והיו מכבסים בה את בגדיהם. והיו להם שתי בריכות, באחת היו שורים את הבגדים בצואת כלבים במשך יום או יומיים והיא נקראת 'מחמצן' (בגמ' לקמן יט.) ובשניה היו משפשפים את הבגדים והיא נקראת 'נדיון' (בגמ' לקמן יח.).

לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו... אא"כ הרחיק מכותל חברו שלשה טפחים, לפי שהחפירה הסמוכה לבור מחלישה את כותלי הבור ומזיקה להם, **וסד בסיד** את כותלי בורו מבפנים, שהסיד עוצר את המים שבבורו שלא יחלחלו אל בורו של חברו.

עד כאן דיברה המשנה על הרחקה מבורו של חברו. כעת היא מדברת על הרחקה מכותלו של חברו.

גפת - פסולת של זיתים שנכתשו בבית הבד. **זבל** - גללי בהמות. **סלעים** - אבנים שיוצא מהם אש. כל אלו מוציאים הבל ומזיקים לכותל.

ומרחיקים את הגפת... מכותלו של חברו שלשה טפחים (אא) וסד בסיד: המשנה עוסקת בכותל העשוי מלבנים של טיט הבנוי על גבי קרקע.

זרעים מזיקים לכותל כפי שיבואר בגמ' לקמן. **מחרישה** מזעזעת את יסוד הכותל והוא נופל. **מי רגלים** ממסמסים את הלבנים (שמהם בנוי הכותל) שעשויים מטיט יבש. **ריחיים** מזיקים לכותל, לפי שחכטת גלגול אבני הריחיים מזיזה את הקרקע שתחת הכותל. **שכב:** אבן הריחיים התחתונה. **רכב:** אבן הריחיים העליונה הרוכבת על התחתונה, והיא קצרה בטפח מהתחתונה.

ומרחיקין את הריחים שלשה מן השכב שהן ארבעה מן הרכב: כלומר מרחיקים את הריחיים מהכותל באופן שיהיה מרחק של שלושה טפחים מהאבן התחתונה לכותל, שזה ארבעה טפחים מהאבן העליונה לכותל, לפי שהעליונה קצרה בטפח מהתחתונה.

ואת התנור שלשה מן הכליא שהן ארבעה מן השפה: התנור בזמננו היה עשוי מחרס שנצרף בכבשן, ופיו של התנור היה למעלה. את התנור היו קובעים בקרקע, וכדי שלא תתקרה רצפת התנור היו עושים בסיס מטיט ואבנים ועליו היו מושיבים את התנור. הבסיס היה עשוי בשיפוע, רחב מלמטה וצר מלמעלה, התחתון נקרא 'כליא' והעליון נקרא 'שפה'. המשנה אומרת שצריך להרחיק את התנור מהכותל לפי שהבל התנור מזיק לכותל, והמרחק הוא שלש שלושה טפחים מ'הכליא' לכותל, שזה ארבעה טפחים מ'השפה' לכותל, לפי ש'השפה' צרה מ'הכליא' טפח.

גמרא: קושיא: פתח בבור ומסיים בכותל: המשנה מדברת תחילה על חופר סמוך לבור של חברו, ובאותו דין היא משנה את המקרה ומדברת על חופר סמוך לכותל של חברו. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חברו, ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין, אא"כ הרחיק מכותל חברו שלשה טפחים".

תירוץ: אמר אביו ואיתימא רב יהודה מכותל בורו שנינו: כוונת המשנה בדבריה "אא"כ הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים" מהכותל של הבור של חבירו. (דהיינו לחלל הבור יש שטח סביב בקרקע הנחשב ל'כותל' של הבור והוא שלוש טפחים. החופר בור סמוך לבורו של חבירו צריך להרחיק שלושה טפחים נוספים שהם ישמשו ככותל לבור החדש. סך הכל הוא מרחיק ששה טפחים מחלל הבור של חבירו).

קושיא: וליתני אא"כ הרחיק מבורו של חבירו ג' טפחים: והיינו מבינים כבר שהכוונה להרחיק מהכותל של הבור, ולא מחלל הבור.

כי הרי כל אחד חופר את הבור בתוך החצר שלו סמוך למיצר (= גבול) שבין שתי החצרות, ועל כל אחד להתרחק מהגבול כדי שלא יזיק לחבירו. ממילא, אם היה מספיק להרחיק שלושה טפחים מחלל הבור, אם כן היה על שניהם להתחלק בשטח הזה בשווה. דהיינו כל אחד היה צריך להרחיק טפח וחצי מהגבול. ומדוע אומרת המשנה שהשני צריך להרחיק שלושה טפחים?

אלא בהכרח שכל אחד מתרחק מהגבול שטח של הכותל של הבור שלו, דהיינו על כל אחד להתרחק שלושה טפחים מהגבול כדי להשאיר מקום לכתלים בשביל שני הבורות משני הצדדים. (רש"י על פי חידושי הר"ן).

תירוץ: הא קמ"ל וכו': אכן גם אם היה כתוב במשנה 'אא"כ הרחיק מבורו של חבירו', היינו מבינים שצריך להרחיק מהמיצר את השלושה טפחים ולא מחלל הבור. אמנם המשנה רצתה להשמיע לנו את זה גופא שכותל הבור הוא שלושה טפחים אפילו במקרה אחר שאינו קשור להרחקה מבור אחר. והנפקא מינה - למוכר בור לחבירו עם הכותל שלו, ולא פירט מהו עוביו של הכותל, עליו לתת לו שלושה טפחים סביב לבור כי זה השטח של הכותל הרגיל של בור. (שטמ"ק).

איתמר הבא לסמוך בצד המצר: הרוצה לחפור בור סמוך לגבול כאשר אין לחבירו בור בצד השני. האם מותר לו לסמוך את הבור שלו עד הגבול, או שגם כאן עליו להרחיק ג' טפחים? נחלקו בזה אביו ורבא. והגמרא מבארת את מחלוקתם בשני דרכים.

לשון ראשון -

בשדה העשויה לבורות: בשדה שעשויה לחפור בה בורות (כגון 'שדה בית השלחין' שצריך להשקות אותה תמיד), לדברי הכל אינו סומך את הבור שלו לשטח של

חבירו, בגלל שגם אם כרגע אין בור בצד השני אסור לו להזיק את חבירו בכך שהוא לא יוכל לחפור שם בור בעתיד. והמחלוקת היא בשדה שאינה עשויה לבורות. לדעת אביי סומך, אבל לדעת רבא אינו סומך בגלל שחבירו טוען לו 'כמו שאתה שינית את דעתך והחלטת פתאום לחפור בה בור, גם אני אשנה דעתי יום אחד וארצה לחפור בה'.

לשון שני -

איכא דאמרי: בשדה שאינה עשויה לבורות דברי הכל סומך, וכל המחלוקת בשדה העשויה לבורות. כדלהלן.

נחלקו רבנן ורבי יוסי במשנה לקמן (דף כה') לדעת רבנן הבא לנטוע אילן בחצרו, צריך להרחיק את האילן מן הבור שבחצר חבירו עשרים וחמש אמה, כדי שהשורשים של האילן לא יזיקו לבור. כי לדעת רבנן המזיק צריך להרחיק את עצמו. לדעת רבי יוסי זה חופר בתוך שלו וזה נוטע בתוך שלו. כי לדעתו הניזק צריך להרחיק את עצמו. ועל פי זה נחלקו אביי ורבא.

לדעת אביי סומך, אפילו לשיטת רבנן שהמזיק צריך להרחיק את עצמו, כאן מותר לסמוך את הבור למיצר. כי רבנן דברו במקרה שהבור כבר קיים כאשר הוא בא לנטוע את האילן, ואם כן הוא בא להזיק את הבור הקיים, ועל המזיק להרחיק את עצמו. אבל כאן כשהוא חופר את הבור הוא לא בא להזיק את חבירו, כי כרגע אין לחבירו שום בור בצד השני.

לדעת רבא אינו סומך, אפילו לשיטת ר' יוסי שהניזק צריך להרחיק את עצמו, כאן אסור לו לסמוך. בגלל שרבי יוסי דיבר דוקא באילן שכשהוא נוטע את האילן הוא עדיין לא מזיק את הבור באופן מיידי, אלא בעתיד השורשים של העץ יתפשטו ויגיעו עד הבור ויזיקו אותו. אבל כאן כשהוא חופר את הבור סמוך לשטח של חבירו, כחפירה עצמה הוא מזיק אותו, כי הוא מרעיד את האדמה של חבירו והופך אותה לבלתי ראויה לחפירת בורות (עד ששה טפחים סמוך למיצר).

הגמרא מקשה מהמשנה שלנו על אחת הדעות, בשני דרכים.

לשון ראשון -

תנן לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו: הגמרא מדייקת שדוקא סמוך לבורו של חבירו אסור לו לחפור, אבל אם לחבירו אין בור סמוך למיצר, מותר לו לחפור את הבור שלו סמוך למיצר.

בשלמא: כל זה טוב רק ללשון השני במחלוקת של אביי ורבא. שאז בשדה שאינה עשויה לבורות לדברי הכל מותר לסמוך בור למיצר. ואם כן המשנה מדברת בשדה שאינה עשויה לבורות ולחבירו אין בור, ולכן מותר לו לסמוך את הבור עד המיצר.

אלא להך לישנא: אבל ללשון הראשון במחלוקת אביי ורבא, שבשדה העשויה לבורות לכו"ע אסור לסמוך, והמחלוקת בשדה שאינה עשויה לבורות. אם כן בשלמא לדעת אביי שבשדה שאינה עשויה לבורות מותר לסמוך, ניחא, כי המשנה מדברת בשדה שאינה עשויה לבורות. אבל לדעת רבא שאפילו בשדה שאינה עשויה לבורות אסור לסמוך, קשה מהמשנה שאומרת שמותר לסמוך!

תירוץ: אמר לך רבא: הרי אביי ביאר את המשנה שבכל מקרה אסור לסמוך את הבור שלו למיצר, כי כוונת המשנה שיש להרחיק מכותל בורו של חבירו שלושה טפחים, ואם כן צריך להרחיק מהמיצר שלושה טפחים. ולפי זה המשנה באמת מתפרשת כרבא. (אמנם אביי יעמיד את המשנה במקרה שכאו שניהם לחפור בבת אחת וכדלהלן).

לשון שני -

איכא דאמרי: למדנו במשנה 'לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו', ואמר על כך אביי שהכוונה לא לחפור בור סמוך לכותל של הבור של חבירו, כלומר שעליו להרחיק מהמיצר שלושה טפחים. בשלמא ללשון הראשון במחלוקת אביי ורבא, שבשדה העשויה לבורות דברי הכל אינו סומך - מובן מדוע המשנה אוסרת לסמוך, כי המשנה מדברת בשדה העשויה לבורות. אבל ללשון השני שבשדה שאינה עשויה לבורות לכו"ע מותר לסמוך, והמחלוקת בשדה העשויה לבורות - אם כן בשלמא לדעת רבא ניחא, כי הוא אוסר לסמוך והמשנה מדברת הבשדה השעויה לבורות. אבל לדעת אביי שבכל מקרה מותר לסמוך, קשה מדוע המשנה אוסרת לסמוך!

תירוץ: אמר לך אביי מתניתין שכאו לחפור בבת אחת: המשנה מדברת במקרה ששניהם באים לחפור ביחד את הבור שלהם, וממילא לכו"ע הם חייבים להרחיק מהמיצר. וכל המחלוקת של אביי ורבא היתה רק כשאחד בא לחפור ראשון שאז אביי מתיר לסמוך.

תא שמע סלע הבא בידיים: קרקע רכה שניתן לחפור אותה בידיים, החופר בור בחצר שלו צריך להרחיק שלושה טפחים ולסוד את הכותל של הבור בסיד. משמע שאפילו הראשון צריך להרחיק שלושה טפחים. קושיא על אביי שאמר שהראשון יכול לסמוך למיצר.

דחייה: **בא בידיים שאני**: בגלל שזו קרקע רכה צריך להרחיק בכל מקרה.

קושיא: **ודקארי לה מאי קארי לה**: אם כן מה היתה המחשבה של המקשן להקשות על אביו מהברייתא הזו?

תירוץ: **בא בידיים איצטריכא ליה, ס"ד אמינא כיון דבא בידיים ליבעי נמי רווחא טפי, קמ"ל**: המקשן חשב שבאמת הברייתא סוברת שגם בקרקע שאינה רכה הראשון צריך להרחיק שלושה טפחים, והסיבה שהיא נקטה שמדובר בקרקע רכה, בכדי ללמד אותנו שאפילו שהקרקע רכה אין צורך להרחיק יותר משלושה טפחים. קמ"ל שהברייתא מדברת דוקא בקרקע רכה כי בגלל שהיא רכה צריך להרחיק שלושה טפחים בכל מקרה, אבל בקרקע קשה הראשון אינו צריך להרחיק שלושה טפחים.